

*Należy korzystać ze wszystkich środków,
aby wychować dziecko otwarte na świat,
który je otacza.
Jednym z nich jest uczenie języków.*

Rachel Cohen

Immersja, czyli zanurzenie w języku obcym

Małgorzata Falkiewicz-Szult

MODEL ORGANIZACYJNY DO ADAPTACJI BILINGUALNEGO KSZTAŁCENIA W PRZEDSZKOLU

Powszechnym pytaniem psychologów, metodologów, pedagogów i nauczycieli praktyków staje się obecnie pytanie o metodykę sukcesu w aspekcie nauczania bilingualnego małych dzieci. Myślą przewodnią refleksji przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych jest poszukiwanie metod przyswajania języka obcego dostosowanych do danej sytuacji, w której dziecko przebywa i rozwija się. Czyni się starania, aby nauczanie języków stało się bardziej efektywne niż dotychczas. Dąży się do rezygnacji z metody tradycyjnej na korzyść naturalnego przyswajania języka przez dziecko, dostosowanego do danej sytuacji, w której dziecko przebywa i się rozwija.

Badania naukowe dowodzą, że skuteczność uczenia się języka jest tym większa, im młodsze dziecko. Im wcześniej dziecko będzie miało kontakt z językiem obcym, tym większe szanse ma na władanie nim jak własnym. Zagad-

nienia te stanowią przedmiot zasadniczych sporów i otwierają szerokie pole do dyskusji.

Rodzi się zatem pytanie: **jak powinna być zorganizowana dydaktyka obcojęzycznej edukacji przedszkolnej?**

W swoim artykule ograniczę się do zasygnalizowania jednej koncepcji aktywizacji języka obcego, tj. modelu immersyjnego, wyróżniającego się szczególnie oparciem na psychologicznych prawidłowościach rozwoju i uczenia się małego dziecka oraz integrującego się ze współczesnymi założeniami pedagogicznymi.

Krótko o metodzie immersji

Jedną z najbardziej radykalnych form immersji (z języka angielskiego *immerse* – zanurzać się, nurkować, „kąpiel w języku”) jest całkowita immersja (*early total immersion*). Dzieci są „zanurzane”

w 100% w języku drugim, L2 (skrót L2 oznacza język drugi, język obcy), we wszystkich sytuacjach komunikacyjnych co znaczy, że *język obcy jest jedynym środkiem komunikacji w przedszkolu* – pisze I. Kurcz. Dziecko jest niejako „zanurzone w drugim języku”, słyszy naturalne, autentyczne wypowiedzi formułowane przez dorosłych w tym właśnie języku, ma okazję do ich naśladowania i aktywnego uczestnictwa w interakcji językowej.

Na szczególną uwagę zasługuje bilingwalna odmiana immersji – immersja częściowa (*early partial immersion*), którą proponuję do adaptacji we wczesnej edukacji dzieci. W tej odmianie immersji mamy do czynienia z używaniem języka drugiego tylko w 50% we wszystkich sytuacjach komunikacyjnych w przedszkolu zarówno w sytuacjach zabawowych, jak i zadaniowych. Dzieci stykają się z językiem obcym poprzez: śpiewanie piosenek, recytowanie wierszy, opo-

wiadanie bajek, odgrywanie krótkich przedstawień, rozwiązywanie gier dydaktycznych i uczestnictwo w różnych formach edukacyjno-rozrywkowych; podczas rozmów zaplanowanych czy też spontanicznych. Również inne sytuacje, takie jak: polecenia, wyjaśnienia, pocieszanie, łagodzenie sporów, motywowanie, negocjowanie itp. formułowane są przez nauczyciela w języku drugim. Rozwój języka obcego wspierany jest poprzez żywą gestykulację, bogatą mimikę, poczucie humoru nauczyciela, ilustracje, obrazki itp. Dzięki temu dzieci przyswajają język w sposób spontaniczny, jakby mimochodem, bezpośrednio w codzienności, w której się znajdują, i wkraczają w świat, w którym

się jako słuchacz, a po pewnym czasie zaczyna werbalnie używać języka obcego. Istotnym aspektem przyswajania L2 w codziennej komunikacji jest niewielkie skupienie uwagi dziecka na samym języku. Jak twierdzi S.D. Krashen, nie chodzi o to, aby dziecko przyswoiło sobie w określonym czasie w najbardziej produktywny sposób określony zasób pojęć i zwrotów językowych, ale by nabyło wiedzę utajoną związaną z kompetencją komunikacyjną. Zdaniem autora, warunkiem przyswojenia sobie języka jest tzw. interakcja ze zrozumieniem, czyli używanie języka dla autentycznej potrzeby komunikacji. Mówiąc najprościej, chodzi o to, aby dziecko rozumiało i było rozumiane.

W dyskursie o nauczaniu bilingwalnym zwraca się uwagę na zastosowanie języka w przedszkolu dwujęzycznym w każdej dziedzinie codzienności przedszkolnej.

„wszystko dzieje się” w języku obcym. Na ogół proces przyswajania języka drugiego wiąże się ściśle z konkretnymi przedmiotami i sytuacjami, dotyczy tego, co znajduje się w zasięgu wzroku dziecka. Głównym zadaniem nauczycieli jest stwarzanie możliwości osłuchania się przez dzieci z językiem oraz zachęcanie ich do dalszej nauki. Toteż w dyskursie o nauczaniu bilingwalnym zwraca się uwagę na zastosowanie języka w przedszkolu dwujęzycznym w każdej dziedzinie codzienności przedszkolnej. Tym samym L2 staje się, obok języka ojczystego dzieci, narzędziem ich ogólnego rozwoju poznawczego, intelektualnego, społecznego i emocjonalnego.

Model immersyjny charakteryzuje się nakładaniem języka drugiego, który dziecko zdobywa w przedszkolu, na język pierwszy, w którym komunikuje się ono na co dzień z najbliższymi osobami. Trzeba też pamiętać, że w nabywaniu L2 dziecko może przechodzić różne fazy, w których chce używać tylko jednego języka, np. tylko ojczystego, nawet wtedy, gdy nauczyciel zwraca się do niego w języku obcym. Taka sytuacja nie powinna budzić niepokoju, jest bowiem naturalna. Nauczyciel w dalszym ciągu konsekwentnie używa języka obcego, dzięki czemu dziecko w pierwszej fazie uczy

Z czasem samo zacznie mówić o swoich odczuciach i pragnieniach i będzie dumne, że uczy się języka obcego. Dlatego też w modelu immersyjnym wychodzi się z założenia, że nie należy formułować dzieciom zasad i reguł rządzących używaniem języka. Dla dziecka celem nauki nie jest język sam w sobie i konieczność jego opanowania.

Język jest środkiem komunikacji i interakcji językowej w zabawie z rówieśnikami, współpracy z nauczycielem. Nauczanie języka obcego w przedszkolu jest raczej nauczaniem treści poprzez język obcy, a nie nauczaniem słownictwa i gramatyki.

Obserwacja zajęć z udziałem immersji wskazuje, że nie ma też potrzeby poprawiania błędnych wypowiedzi dzieci. To, że je popełniają, jest rzeczą normalną. Nadmierna kontrola, ciągłe poprawianie i korygowanie nie sprzyja spontaniczności w działaniu, a wręcz przeszkadza w przyswajaniu L2. Trzeba pamiętać, że dzieci bawią się językiem, wymyślając różne słowa. To sprawia im radość a jednocześnie niesie ze sobą pozytywne konsekwencje dla rozwoju językowego. Nie ma więc potrzeby zmuszania wychowanków do uczenia się L2. W tym procesie wykorzystuje się ich naturalne fizyczne i psychiczne predyspozycje, ich chęć do poznawania

świata, spontaniczność i gotowość podejmowania aktywności poznawczej, tak jak to się dzieje podczas nabywania pierwszego (ojczystego) języka.

Zdaniem M. Olpińskiej, dziecko przyswaja o wiele szybciej, jeżeli „nowe” pozostaje w ciągłej relacji z aktywnością, a naukę języka postrzega jako zabawę. W codziennej komunikacji materiał językowy prezentowany jest w postaci fal dźwiękowych, które są emitowane w określonym kontekście sytuacyjnym. Dla użycia L2 i interakcji językowej ważny jest bowiem kontekst sytuacyjny i komunikacyjny. Na podstawie tych kontekstów dziecko jest w stanie samodzielnie zrekonstruować znaczenie wypowiedzi językowych.

Zjawiskiem, któremu przypisuje się silny wpływ na przyswajanie przez dzieci języka obcego, jest uczenie się polisensoryczne. W efekcie zakłada się, że w proces uczenia się zaangażowanych jest wiele zmysłów. Uwidacznia się udział analizatorów: wzrokowego, słuchowego i kinestetyczno-ruchowego. „Nauka” L2 jest intensywnie wspierana przez zastosowanie wielu różnorodnych bodźców akustycznych, wizualnych, kinestetycznych, rytmicznych itp. Sprzyja to utrwalaniu się powiązań pomiędzy informacjami, które dziecko odbiera wszystkimi zmysłami. Dotychczasowe rozważania prowadzą do wniosku, że aby dziecko zrozumiało świat, musi przede wszystkim spostrzec i odebrać bodźce wzrokowe i słuchowe. Potem zatrzymać je w umyśle, pojąć je i zdecydować, jak na nie odpowiedzieć. Procesy percepcji zapamiętywania, kształcenie pojęć, komunikacji językowej i symbolizacji to podstawowe umiejętności poznawcze, na których fundamencie spoczywa zdolność rozumienia, uczenia się i rozwiązywania problemów – podkreślają D. Zarzycka i B. Mozolewska.

Należy podkreślić, że „zanurzanie”, czy „kąpiel”, dzieci w języku obcym odbywa się m.in. pod wpływem relacji międzyludzkich. W pedagogice przedszkolnej ciągle podkreśla się wagę kontaktów międzyludzkich w rozwoju dziecka. Dzięki nim ma ono możliwość reagowania na wszelkie bodźce – także językowe, co ułatwia mu integrację nowego środka komunikacji do własnego repertuaru językowego. Wobec tego za konieczne uznaje się stworzenie każdemu dziecku możliwości ekspresji, przedstawiania doświadczeń językowych w kontaktach

z innymi ludźmi. Nie ulega też wątpliwości, że wczesny kontakt z rówieśnikami posługującymi się innym językiem ułatwia ten proces.

Dla dziecka celem nauki nie jest język sam w sobie i konieczność jego opanowania. Język jest środkiem komunikacji i interakcji językowej w zabawie z rówieśnikami, współpracy z nauczycielem.

Konsekwencją jest wzbudzenie zainteresowania dziecka nawiązywaniem kontaktów z innym dzieckiem lub dorosłym mówiącym wyłącznie np. po niemiecku. Na to jednak, by taką chęć wzbudzić, trzeba dziecku stworzyć okazje do spotkania w rzeczywistych sytuacjach ludzi posługujących się tym językiem. Dlatego tak ważna jest konfrontacja dzieci przyswajających język obcy z rówieśnikami i dorosłymi pochodzącymi z kraju tego języka. W rezultacie sugestie, wskazówki, rozmowy, wspólnie wykonywane zadania dostarczają kontekstu, w którym zachodzi uczenie się L2 i wykształca się rozumienie u rozwijającego się dziecka, utrwalanie dzięki zachodzącym interakcjom – pisze D. Wood. Według tego poglądu młody człowiek poszerza swoje doświadczenia i zainteresowania zarówno językowe, jak i międzykulturowe, uczy się twórczych zachowań społecznych, podejmowania interakcji w języku obcym, realizowania kontaktów społecznych, stając się obywatelem świata.

Jak wynika z powyższego, model immersyjny nie wymaga zastosowania dodatkowych metod pracy z dzieckiem w zakresie przyswajania przez nie L2. Niebagatelne znaczenie nabiera natomiast **wsparcie** dziecka, zwłaszcza w osiąganiu kompetencji komunikacyjnych, czyli w opanowaniu form zwracania się do innych osób w języku obcym w danej sytuacji społecznej.

Niektóre warunki efektywności immersji

1 Podstawowym warunkiem jest stała struktura zespołu w placówce. W każdej grupie przedszkolnej powinny być zatrudnione dwie nauczycielki, zgodnie z zasadą „jedna osoba – jeden język”. Obie nauczycielki mu-

szą konsekwentnie przestrzegać rozdzielania języków. Jedna osoba używa języka ojczystego, druga – najlepiej rozumiejąca macierzysty język dziecka

(w literaturze przedmiotu spotykamy się z różnymi określeniami języka ojczystego, m.in.: język matczyzny, macierzysty, bazowy, pierwszy) – języka obcego. Oczywiście najlepszą sytuacją jest zatrudnienie nauczycielki, której język ojczysty stanowi ten, który mają przyswoić dzieci, aby zagwarantować prawidłową wymowę słów (z taką sytuacją mamy do czynienia np. w dwujęzycznych przedszkolach przygranicznych na terenie Pomorza Przedniego i Meklemburgii).

2 Ponieważ przyswajanie L2 uzależnione jest w głównej mierze od wykazanego dialogicznego impulsu ze strony osoby znaczącej, nauczycielki powinny posiadać wiele kompetencji. Dla dwujęzycznego kształcenia w przedszkolach niezbędne są kompetencje dydaktyczno-obcojęzyczne – zaznacza Huppertz. Na jakość każdej sytuacji wychowawczo-dydaktycznej w istotny sposób wpływa przygotowanie zawodowe i językowe nauczyciela, jego wybór metod pracy z dziećmi oraz świadomość ich potrzeb. Można przy tym za Magdaleną Szpotowicz stwierdzić, że nauczyciele w przedszkolu dwujęzycznym pełnią funkcję stymulatora komunikacji językowej. Nauczyciele posługujący się różnymi językami odpowiadają za komunikację językową w grupie przedszkolnej. W nauczaniu dwujęzycznym werbalizacja zajmuje centralne miejsce i powinna być rozdzielana w odpowiedni sposób, przy czym werbalizacja zakłada jednocześnie przemienność używanych języków.

Wobec tego stosowanie modelu immersyjnego w rozwoju językowym dziecka może pozytywnie skutkować, jeśli kompetencje językowe i kulturowe, pedagogiczne i psychologiczne, kompetencje adaptacyjne do sytuacji partnerskiej komunikacji z dziećmi ujawniają się przy aktywnym zachowaniu wychowaw-

czyni w codziennych sytuacjach, przy celowym i refleksyjnym wyborze treści oraz przy planowaniu i przeprowadzaniu zaplanowanych ofert. Dziecko powinno być świadome, że w każdej chwili nauczyciel jest gotowy i chętny do wzięcia udziału we wzajemnej komunikacji w każdej zachodzącej sytuacji w przedszkolu. Nauczyciel jest wzorem dla dziecka.

Analizując rolę, jaką odgrywa w procesie „zanurzania” dziecka w języku drugim i organizowaniu dziecięcych doświadczeń językowych, trzeba podkreślić wagę jego odpowiedzialności za stworzenie warunków do rozwoju, wywoływania zaciekania językiem obcym i pobudzania do spontanicznego poszukiwania i uczenia się.

Jak już wyżej podkreślałam, dziecko naśladuje wypowiedzi nauczyciela, uczy się wielu rzeczy na pamięć, a w efekcie samodzielnie rekonstruuje system języka drugiego na podstawie rozumienia naturalnych, sensownych komunikacyjnie wypowiedzi językowych.

Zatem kwalifikacje i doświadczenie zawodowe warunkują jakość i powodzenie edukacji dwujęzycznej. Wobec tego należy podkreślić, że kształcenie przyszłych nauczycieli grup dwujęzycznych w XXI wieku jest niezbędne.

3 Ważnym kontekstem przyswajania języka obcego przez dzieci jest kontekst środowiskowy, do którego zaliczam ich środowisko społeczne i rodzinne. Zatem kolejnym warunkiem efektywności metody immersji jest współdziałanie rodziców z nauczycielem i wzajemne ich zrozumienie oraz otwartość na potrzeby wychowanków. Istotnego znaczenia nabiera tu integrowanie rodziców (i całych rodzin) wokół programu inter- i międzykulturowości poprzez zaangażowanie lokalnych środowisk w procesie kształtowania nowoczesnej tożsamości europejskiej oraz kształtowania kompetencji całościowej – *Lifelong learning*.

4 Istotnym czynnikiem skuteczności proponowanego modelu do implementacji w przedszkolu jest emocjonalny kontakt z rozmówcą i właściwy klimat w procesie przyswajania L2 przez dziecko. H. Stasiak ujmuje emocje jako dość znaczny wyróżnik, który cechuje dziecięce kontakty z nowym językiem. Emocjonalne zachowania i odpowiadające im reakcje językowe wchodzą

z reguły w silne asocjatywne związki z towarzyszącą im substancją językową. Wyraziste asocjacje wspomagają trwałe magazynowanie materiału językowego i są odtwarzalne nawet po długim czasie, gdy dziecko przypomni sobie, w jakiej emocjonalnie zabarwionej sytuacji pojawił się on po raz pierwszy. Autorka uważa, że negatywnie emocjonalnie naładowane konotacje związane z wczesnym przyswajaniem języka mogą źle wpływać na postawy wobec nowego języka i późniejsze niekorzystne nastawienie wobec samego języka, ale też wobec kraju tego języka; mogą przenosić się na inne języki, zachwiać wiarę we własne siły, co w konsekwencji wywoła ogólną niechęć do języków, a dalej grozi utratą zaufania do własnych możliwości. Ponadto następuje brak porozumienia i interakcji językowej, co utrudnia lub nawet uniemożliwia swobodny proces przyswajania przez dzieci języka drugiego.

W nauczaniu dwujęzycznym werbalizacja zajmuje centralne miejsce i powinna być rozdzielana w odpowiedni sposób, przy czym werbalizacja zakłada jednocześnie przemienność używanych języków.

5 Zagwarantowanie ciągłości wczesnego nauczania języka metodą immersji na wyższych szczeblach kształcenia, w tym wypadku – w szkole podstawowej, to następny wyznacznik skuteczności tej metody. Długofalowy sukces można osiągnąć tam, gdzie możliwa jest kontynuacja w dwujęzycznej placówce dalszego kształcenia. Zatem nie tylko przedszkola, ale i szkoły podstawowe powinny stworzyć dzieciom możliwie naturalne warunki do rozwijania ich spontanicznej umiejętności asymilowania L2. Jeżeli jest to niemożliwe, a dziecko po ukończeniu przedszkola dwujęzycznego zacznie uczęszczać do „zwykłej” szkoły podstawowej, wówczas nastąpi brak stałego kontaktu z językiem, przez co zapewne znajomość języka ulegnie pogorszeniu.

Przyjmuję zatem założenie, że powodzeniem metody immersji będzie jej zastosowanie możliwie **wcześnie, intensywnie, różnorodnie i długofalowo, z udziałem kompetentnych nauczycieli.**

Zakończenie

Metoda immersji jest jedną z najbardziej sprawdzonych metod, która jest stosowana od ponad 40 lat w Ameryce Północnej, Australii, Azji i w Europie (kraje skandynawskie, Francja, Hiszpania, w Niemczech w Kraju Saary, Hamburgu i Szleswiku-Holsztynie). Metoda immersji odniosła wyjątkowe sukcesy w Kanadzie w połowie lat 60. XX w. Duże sukcesy osiągnięto również w Niemczech, stosując tę metodę jako model Altenholzer od 1996 roku w przedszkolach i od 1999 w szkole podstawowej. Stosując tę metodę, zauważono brak długotrwałych deficytów w wiedzy ogólnej dzieci, mniejszą obawę przed wypowiedzianiem się, gotowość do nawiązywania kontaktów, swobodę w mówieniu w języku obcym, podejmowanie ryzyka wypowiedzi bez zwracania uwagi na jej poprawność gramatyczną.

Ponadto w literaturze przedmiotu odnajdujemy wiele innych argumentów przemawiających za wczesnym nauczaniem języków obcych właśnie metodą immersji. Badania naukowe, prowadzone od czasu pierwszych eksperymentów kanadyjskich na całym świecie, jednoznacznie potwierdzają sukces edukacyjny nauczania dwujęzycznego w zakresie kompetencji języka ojczystego, w dziedzinie rozwoju poznawczego oraz w zakresie kompetencji języka drugiego dzieci – akcentują W. Lambert i G.R. Tucker.

Należy przy tym dodać, że doniesienia z badań nad rozwojem językowym, emocjonalnym, poznawczym i społecznym małych dzieci pozwalają na sformułowanie wniosku, iż doświadczenie wczesnej konfrontacji z językiem innym niż język domu rodzinnego i najbliższego otoczenia z reguły

wpływa bardzo stymulująco na rozwój dziecka. Dzieci te mają przewagę w zakresie kreatywnego myślenia; potrafią lepiej analizować swoją wiedzę i język oraz kontrolować procesy przetwarzania informacji językowej.

Konkludując, *nikt nie może kwestionować faktu, że dwujęzyczność to cenny nabytek, co potwierdzi każdy dwujęzyczny uczonec. Najbezpieczniej jest powiedzieć, że to potencjalny sprzymierzeniec, jednakże, podobnie jak to z każdym sprzymierzeniem bywa, trzeba je kultywować i wciąż cementować* – dodaje O. Katchan. ■

Bibliografia:

- Falkiewicz-Szult M., *Dwujęzyczność dzieci*, „Wychowanie w Przedszkolu”, 2008, nr 9.
- Falkiewicz-Szult M., *Dwujęzyczność w przedszkolach polskich, niemieckich i litewskich – integracja środowiska rodzinnego dzieci w wieku przedszkolnym wokół wielokulturowości*, [w:] Dąbrowa E., Markowska-Manistra U. (red.), *Między kulturami. Edukacja w wielokulturowej rzeczywistości*, Warszawa 2009.
- Falkiewicz-Szult M., *Foreign language education in kindergartens*, [w:] Nowak-Lojewska A., Olczak A., Soroka-Fedorczuk A. (red.), *Education of young children – reflections, problems, experiences*, Zielona Góra 2009.
- Huppertz N., *Bildung im Vorschulalter. Probleme und erforderliche Konsequenzen aus erziehungswissenschaftlicher Sicht*, [w:] *Lehren und Lernen. Zeitschrift des Lan-desinstituts für Erziehung und Unterricht Stuttgart*, Heft 2, 2003.
- Katchan O., *Wczesna dwujęzyczność – sprzymierzeniec czy nieprzyjaciel*, [w:] Kurcz I. (red.), *Psychologiczne aspekty dwujęzyczności*, Gdańsk 2007.
- Krashen S.D., *Principles and Practice in Second Language Acquisition*, Oxford 1982.
- Kurcz I. (red.), *Psychologiczne aspekty dwujęzyczności*, Gdańsk 2007.
- Lambert W., Tucker G.R., *Bilingual Education of Children: The St. Lambert Experiment*, Rowley 1972.
- Olpińska M., *Wychowanie dwujęzyczne*, Warszawa 2004.
- Szpotowicz M., *Lekcja języka obcego w nauczaniu*, „Języki Obce w Szkole”, 2009, nr 4 (9).
- Wood D., *Jak dzieci uczą się i myślą*, Kraków 2006.
- Zarzycka D., Mozolewska B., *Uczenie polisensoryczne w edukacji przedszkolnej*, „Edukacja i Dialog”, 2001, nr 7.

Netografia:

- Stasiak H., *Wpływ czynników emocjonalnych na dziecięcą aktywizację języka obcego*, www.daf-netzwork.org
<http://www.bilingual.com.pl/komp.html>

Małgorzata Falkiewicz-Szult – pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu Szczecińskiego (Wydział Humanistyczny); adiunkt w Instytucie Pedagogiki (Katedra Wczesnej Edukacji). Autorka szeregu prac z dziedziny pedagogiki przedszkolnej. Członek Towarzystwa-Niemiecko-Polskiego – Medemburgia-Pomorze Przednie oraz Kolegium Doradczego w projekcie polsko-niemieckim: „Poznaj sąsiada poprzez język – w przedszkolu i szkole podstawowej”.